

N É Z Ő

BEKE GYÖRGY

„Határsértéseink”

1. Miként indult el az újabb, talán minden eddiginél hevesebb és durvább román parlamenti és sajtóhadjárat Nagyvárad református püspöke, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség tiszteletbeli elnöke ellen? Jelen voltam a csapda gondos előkészítésének utolsó állomásán, Tőkés László budapesti sajtóértekezletén.

Amerikából jött, hazafelé tartott. Negyedik utazása volt az Egyesült Államokban, ahol „Temesvár ostroma” óta élénken figyelik küzdelmét az erdélyi magyarságért, a demokráciáért. Vezető amerikai államférfiak fogadják és kéri ki a véleményét. 1993 február második felében egyházi és közeleti meghívásoknak tett eleget, amerikai magyar protestáns gyülekezeteket látogatott meg, tovább építette a hivatalos kapcsolatokat az angolszász egyházakkal. Ohio államban egyenes adásban tévéinterjút készítettek vele. Előadásra kérték fel a clevelandi City Clubban, ahol rangos politikusok fordulnak meg, fellépett az USA nagyon sok elnöke, legutóbb, megválasztása előtt, Clintont látták vendégül.

Ezúttal az amerikai külügyminisztérium helyettes államtitkára, Ralph Johnson fogadta. Beszélgetésük témája: a kisebbségi kérdés Közép-Európában. Tőkés László, aki mindjárt négy éve áttörte a romániai hallgatás falát, most a közöny falait ostromolja, a magas diplomácia köreiben is. Magnetofonnal beszélgettem vele erről, Budapestre érkezése napján.

– A kisebbségi kérdés a jelenlegi nemzetközi politikai élet vezető témája – mondta –, és még inkább azzá válik a jövőben. A folyamatot az emberi jogok felfutásával tudnám összehasonlítani. A hetvenes évek elején egy tallért sem adtak értük, mégis viszonylag rövid idő alatt hatalmas pályát futottak be, meghatározóivá váltak a nemzetközi politikai életnek, és lényegében előkészítették a rendszerváltozást. Minden bizonnyal kiszámítható, hogy a kisebbségi kérdés is hasonló pálya előtt áll, s az ezredvég idejére uralkodni fog a nemzetközi politikai életben, sajnos, nem zárva ki a lehetőségét annak sem, hogy nem egészen kívánatos módon válik központi témává. Egyelőre megmenekültünk a harmadik világháborútól, pedig az ilyen nagy átalakulások mindig világgésszel társulnak. Nagyon remélem, hogy most nem fog ez megisméltódni. Viszont emberileg semmi biztosítékot nem látok arra, hogy a nemzeti konfliktusok nem rántják magukkal a világot, különösképpen, ha ugyanolyan kétbalkezes módon viszonyulunk hozzájuk, mint az első és a második világháború idején. Nagyon szomorú, hogy egyes nyugati politikusoknak és mértékadó hatalmaknak általában nem szívügyük ez a kérdés, inkább kellemetlen, destabilizáló tényezőnek tekintik, és ezzel el is intézik a dolgot. Azt hiszik, ha nem vesznek tudomást a létezéséről, akkor ezzel a kérdés meg is oldódott. Ezt a „gonosz szellemet”, a nemzeti kérdések összességének „gonosz szellemét” már két ízben elsüllyesztették, elfojtották, és azt tapasztaljuk, hogy

most annál nagyobb erővel tört felszínre. Hiszem, hogy harmadik az Isten igaza, és még egyszer nem lehet szőnyeg alá söpörni. Ha megteszik, akkor ez katasztrófális pusztító erőt szabadíthat fel. Elmondtam ezt az amerikai külügyminisztériumban is, hangsúlyozva, hogy akár tetszik a nyugati hatalmaknak, akár nem, akár pejoratív módon vélekednek a kérdésről és húzzák az orrukat, akár nem, ez valóságos kérdés, foglalkozni kell vele. Bebizonyosodott, hogy nem elégséges az eddigi szinten és módon viszonyulni hozzá, hanem szemlélet- és módszerváltozásra van szükség, ellenkező esetben fejükre nő a kérdés. Még meg lehet ezt előzni, és Jugoszlávia példája a kegyelem figyelmeztetése volt, abban az értelemben, hogy sikerült lokalizálni az ottani harcokat, de nagyon fájdalmas és eleven figyelmeztetés a világ számára: ha nem akarják, hogy ilyen események harapózzanak el az egész térségben, a környező országokban, akkor megelőző politikát kell folytatni. Miként a kérdés jeles szakértője, a külügyminisztérium helyettes államtitkára, Ralph Johson mondotta: Ők is rájöttek, hogy ezután nem elégedhetnek meg azzal, ha csupán reagálnak az elmergesedett helyzetekre és tényállásokra, hanem *anticipálniuk* kell – ezt a szót mondta –, tehát megfelelő eszközökkel meg kell akadályozniuk hasonló események kibontakozását, hasonló helyzetek kialakulását.

2. Tókécs László clevelandi beszédére a City Clubban jó előre felkészültek a bukaresti kormánykörök és az amerikai román emigráció nacionalista szárnya. Az *America* című hetilap, az Amerikai Románok Szövetségének kiadványa, a február 19-i előadást követő számában vezércikket közölt: *Erdély azoké lesz, akik jobban szeretik*. Szerzője, Remus Grama helyi görögkeleti román pap jelen volt Tókécs László előadásain, ami rendjén is lenne, csak az a különös – és ez árulja el a nagy összjátékot az amerikai román emigráció és Bukarest között –, hogy éppen akkor tartózkodott Clevelandben, csupán „véletlenül”, miként a cikkben olvasható néhány bukaresti személyiség, így Ioan Alexandru szenátor-költő és Cristian Țepeș, a román televízió munkatársa. Utóbbi „megfigyelő” szerepén nincs miért csodálkozni. Azon sem, hogy a katasztrófális gazdasági helyzetben lévő román államnak jut pénze ilyen utaztatásokra. A magyarellenes kiadványok is ugyanúgy sorozatban jelennek meg nyugati világnyelveken, mint Ceaușescu idejében (a mi bárgyú közönyünk mellett). Ioan Alexandru részvétele számomra meghökkentő. A most 52 éves, Kolozsvár környékén született kiváló költőt a diktatúra idején keresztény hitvallóként ismertem meg, és éppen Krisztus egyházainak védelmében szállt szembe az ateista állam templomrombolásaival, vallásüldözésével. Azt sem mondhatnók, hogy nincsenek közvetlen ismeretei az erdélyi magyarságról, hiszen 23 éves koráig Kolozsvárott élt, ott végezte középiskoláit, ott iratkozott be az akkor már „egyesített” egyetem filológiai karára. Tudnia kellett az 1956-os magyar forradalmat követő megtorlásokról, erdélyi magyar tanárok és diákok, értelmiségiek elhurcolásáról. Bukarestben fejezte be tanulmányait, Eminescu-kutatóként bent tartották az egyetemen. Négy évet Nyugaton töltött, a Humboldt Alapítvány ösztöndíjával, bejárta Európa, Kis-Ázsia országait, tehát horizontja sokszorososan tágabb lehet, mint erdélyi magyar kollégáié, akik nem nagyon részesülhettek az élet ilyen kegyeiben. Szinte költői fellépésétől fordították magyarra, legkiválóbb költőink, főleg Kányádi Sándor. A románból készült magyar fordításokról 1970-ig van bibliográfiai áttekintésünk, ebben Ioan Alexandru 37 verssel szerepel, köztük öt a *Tiszatájban* jelent meg, a többi is rangos folyóiratokban (*Alföld, Igaz Szó, Korunk, Utunk*). És a román költő 1970-ben még csak 29 éves! Román írótsársai kedves évődéssel „püspöknek” nevezték.

Ioan Alexandru is figyelt magyar barátaira, 1982-ben előszót írt Kányádi Sándor verseinek román nyelvű kötetéhez. Ebből egy mondat: „Aki legjobban szereti a szeretetet, azé az igazság”.

Remus Grama is emlegeti vezércikkében a szeretetet, de ettől még a vak gyűlölet hangján szól nem a mai romániai féldiktatúra rendszeréről – amely végtére is emigrációban tartja –, nem a fondorlatos nemzetiségi elnyomatóról, hanem az elnyomottakról, Erdély magyarságáról. Vét az elemi tisztesség ellen is, mikor egy szóval sem említi, hogy Tőkés püspök nemcsak az erdélyi magyarok folytatódó, sőt egyenesen fokozódó elnyomását panaszolta fel, hanem *ennek ellenére* javasolta az amerikai kormánynak, hogy részesítse a legnagyobb vámkedvezményben Romániát. Az a meg gondolás vezérelte, hogy a féldiktatúra hamis demokráciájáért az egész romániai lakosság szenved. Ha azonban Tőkés László csak ennyit mond, akkor egy sorba kerülhet azokkal a romániai főpapokkal, akik Ceaușescu diktatúrája idején, lényegében a parancsuralom ügynökeiként, kunyeráló körutakat tettek Amerikában a rendszer meghosszabbítását szolgáló kölcsönökért, vámkedvezményekért. Ilyen főpap ült a váradi református püspöki székben 1989-ig, a népmozgalomtól való félelmében megszökött Papp László. Tőkés László őszintén elmondta véleményét a vámkedvezmény ügyében, és ugyanilyen őszintén a kisebbségi elnyomatós folytatódásáról.

Ez volt a bukaresti kormányzat és az amerikai román emigránsok szemében Tőkés László egyik súlyos „határsértése”.

3. Remus Grama az *America* vezércikkében körmönfont és jól átgondolt vádaskodásnak nevezi Tőkés László clevelandi előadását, mivel szerinte rejtett és jól kiszámított üzenetet tartalmazott. „Arra próbálta rábírnai amerikai hallgatóit, hogy szánakozzanak és rokonszenvet érezzenek a *szerencsétlen* erdélyi magyarok iránt, akik oly ártatlanul szenvednek a román *pogromok* nyomán, hogy igazán méltók a Nyugat sajnálatára és támogatására. Még azt is megpróbálta, hogy sikertelen párhuzamot vonjon Románia és Jugoszlávia között, hasonló etnikai konfliktust vázolva fel, azzal a különbséggel, hogy a *romániai magyarok nem rendelkeznek fegyverekkel.*”

Ebből lesz a bukaresti sajtóban az az állítás, hogy Tőkés László fegyvereket kért az erdélyi magyaroknak!

Mindezek után Grama pap sérelmei, hogy Tőkés László elmarasztalta a román ortodox egyházat, amiért teljes mértékben kiszolgálja az Iliescu-kormányzatot, noha ez evidencia Bukarestben is. Következnek a megszokott vádaskodások a székelyföldi román tanárok és diákok állítólagos elüldözéséről, a magyarok által brutalizált románokról Erdélyben, pontról pontra követve a Hargita és Kovászna megyei magyar „túlzássokról” szerkesztett ismeretes parlamenti jelentést.

Végezetül Grama pap „békés” hírokat peng, a testvériséget emlegeti – nyilván, szemben az 1918 óta hangoztatott „klasszikus magyar irredenta refrénekkal” –, majd Ioan Alexandrut idézi, hogy „Erdély azoké lesz, akik jobban szeretik.” Helyben lennénk, ha ez némileg nem mondana ellent két bekezdéssel előbbi megállapításának, hogy Tőkés Lászlót *külföldi* politikai érdekek használják fel arra, hogy megváltoztassák Erdély sorsát, ami soha nem fog sikerülni, mivel Erdély „a román nemzet bölcsője volt, ma is az, és mindig is az marad”.

Pedig már el akartam tűnődni Ioan Alexandru költői képén, hogy ti. Erdély azoké lesz, akik jobban szeretik. Ha a szeretet, a hűség, a ragaszkodás versenye dönthetnek ilyen hatalmi, sőt világhatalmi kérdésekben – Trianon, 1920 és Párizs, 1947 –, akkor miért bűn az, ha a magyar nemzet kifejezi szeretetét Erdély iránt, tiszteli az ott

kivirágzott ezeresztendő magyar kultúrát, együtt a németek, románok, zsidók, bolgárok és mások értékeivel, akkor miért őrizte nyíltan és őrzi tovább, fondorlatosabban Erdély határait a román állam éppen a magyar könyvektől, újságoktól, tévétől, kultúrától, látogatóktól?

Románia és Jugoszlávia tehát Cleveland után nyomban téma lett Romániában és a román emigrációban. Utóbbit az ingerelte különösen, hogy egyik-másik amerikai újság teljes mértékben hitelt adott Tőkés Lászlónak. Februári előadásának másnapján a *Plain Dealer* „román fasizmust” emlegetett. Tapasztalataink szerint a román sajtó nem nagyon figyel oda, ha Tőkés László Erdélyben nevezi „egyféle etnikai tisztogatásnak” a magyarság ellen Trianon óta hozott elnyomó intézkedéseket, egyáltalán a megkülönböztető rendeleteket a romániai kisebbségek ellen. Az ötvenes évek elején maga a bukaresti nemzetiségi minisztérium ismerte el – igaz, hogy a megdőlő „átkos” tőkésföldesúri rendszert vádolva: az 1886-os román alkotmány és az 1944 augusztus 23-i kiugrás közötti időszakban, vagyis 58 év alatt, Romániában több mint 400 törvényt, dekrétumot, rendeletet és minisztertanácsi határozatot hoztak a kisebbségi lakosság, 1918 óta elsősorban a magyarok ellen. (*A Hét 1979-es Évkönyve.*) A román nacionalizmus azonban mindig roppant kényes volt arra, hogy a nemzetközi közvélemény ne ismerhesse meg a romániai kisebbségek valódi helyzetét, különösképpen ne hivatalos vagy félhivatalos okmányokból. Az Erdélyi Szövetség egri értekezletének példáját kell említenem erre. 1989 után számtalanszor leírták, elmondták Erdélyben, lapokban, a Romániai Magyar Demokrata Szövetség felhívásaiban az önrendelkezés igényét. Akkor vált ez halálos sértéssé, megbocsáthatatlan kihívássá a román parlament, a román nacionalista sajtó számára, mikor 1991. április 14-én nemcsak újra megfogalmaztuk Egerben a történelmi szükségszerűséget, hanem nyilatkozatunkat angol fordításban megküldtük az Európai Biztonsági és Együttműködési Értekezlet valamennyi kormányának. Bármikor előkereshető diplomáciai okmány lett belőle! Megindult a rágalmak zuhataga, hogy feledtesse a Nyilatkozat igazságát. Amíg az Erdélyi Szövetség elnöke voltam, nem nagyon beszéltem erről a mozzanatról, pedig talán megkíméltem volna egynémely barátunkat attól, hogy azon nyomban támadásba lendüljenek – ellenünk!

Nyilván már Clevelandból riadóztatták Bukarestet Tőkés László újabb „hazáárulásának” ügyében. A magyarországi sajtó akkor még nem adott hírt az előadásról, az „egyféle etnikai tisztogatás” megfogalmazásáról. A román válasszal várni kellett. Következett a püspök sajtóértekezlete Washingtonban. Pásztor László, az Amerikai Magyar Szövetség elnöke azt kérdezte a Romániai Magyar Demokrata Szövetség tiszteletbeli elnökétől, hogy milyen irányban haladhat tovább az erdélyi magyarság? „Az Egyesült Államokban sokan figyelnek most arra, hogy például Boszniában az ország kantonizálásáról beszélnek, tíz kantont próbálnak kialakítani. Romániában a magyarság, talán a rokonszenvező ellenzékkel karöltve, kivívhat-e olyan átalakulást, amely sok magyar szerint kívánatos lenne, legalább a kulturális, de talán a helyi autonómia felé?”

Válaszában Tőkés püspök kifejtette, hogy elvben ígéret hangzott el a romániai, erdélyi helyzetnek megfelelő autonómiai formák kidolgozására. Csakhogy majdnem minden román politikai erő – így az ellenzéki pártok is – a magyar autonómia-tervek ellen foglal állást, mert rejtett irredentizmust lát benne. Hiába cáfolja ezt az RMDSZ, nem vesznek tudomást az érveiről. Pedig az erdélyi magyarság megmaradásának egyetlen útja az autonómia. „Belső önkormányzatra van szükségünk, mert ez jelent egyedüli biztosítékot arra, hogy megőrizhessük nemzeti azonosságunkat. Trianon óta, hetven-

egynéhány év alatt igen szomorú tapasztalatokat gyűjtöttünk arról, hogy a román állam állandóan megpróbált minket beolvasztani, vagy arra kényszeríteni a magyarokat és más etnikai csoportokat, hogy hagyják el az országot. A hajdani 800 ezer főnyi németiség mára szinte teljesen eltűnt Romániából, csak 45–50 ezren maradtak még. A második világháború poklából csupán százezer romániai zsidó került ki élve. Közülük már csak tízezren laknak Romániában. Most a magyarok menekülnek tízezerszámba Romániából, olyan nyomás alatt, amelyet *bizonyosfajta etnikai tisztogatásnak* is nevezhetünk. Nemcsak Jugoszláviában vagy Boszniában, Szerbiában beszélhetünk etnikai tisztogatásról. Fölöttébb rafinált és kifinomult formájában a román hatalom is gyakorolja ezt."

Lehetne-e fájdalmasabb példája az erőszakos asszimilációnak a moldvai csángó magyarok nyelvi sorvasztásánál? – tette fel a kérdést a püspök. Mintegy 300 ezren élnek csángók Románia keleti részén, Moldvában. Nem használhatják a nyelvüket. Most éppen hadjárat folyik egy csángó tanár ellen, aki megpróbálta magyar írás-olvasásra tanítani a csángó gyermekeket. „Tehát a beolvasztás teljes erővel folytatódik. Ez pedig kulturális, szellemi népirtás, ráadásul Krisztus nevében, mert a csángó híveknek csak román lelképásztoraik vannak, akik azt hirdetik, hogy a magyar nyelv az ördög nyelve. Ceaușescu idejében minden csángó gyermeket megbírságotak, ha az iskolában magyarul mert megszólalni. Pénzbírságot róttak ki minden magyar szóért. Ez rettenetes! És a népirtás kétszáz esztendeje folyik, mind a mai napig. Így aztán a 300 ezer csángó közül már csak mintegy 50 ezer tudja még ősei anyanyelvét. Ez számunkra tragédia.

Kulturális és szellemi népirtás, etnikai tisztogatás az is, ha a magyarokat arra kényszerítik, hogy hagyják el az országot. És erre kényszerítik őket. Igaz, nemcsak magyarok távoznak Romániából. Nem hivatalos adatok szerint 1989 óta mintegy félmillió román hagyta el az országot. De a magyarok esete különösen hátrányos. Sokféle megkülönböztetést kell elviselniük, gazdaságit is. Az erdélyi részekből igen sok példát említhetünk arra, hogy ahol nő a munkanélküliség, elsőnek a magyarokat meneszti az intézetekből, gyárakból. Fiaataljaink tömegével menekülnek el. Így közeli létünk is veszélyben forog már Erdélyben. Tennünk kell valamit. Ez a magyar kisebbség utolsó lehetősége arra, hogy túlélje a román kormány által gyakorolt elnyomást."

Washingtonban jelen volt a Magyar Televízió munkatársa, és tudósított az eseményről. Megvolt a fogantyú a román propaganda számára. Izzott a telefondrót az amerikai főváros és Bukarest, majd a román főváros és Budapest között. Kész volt a taktika. Tőkés László sajtóértekezletén, 1993. február 27-én a Tánácsics Mihály utcai szállóban megjelent a Román Televízió budapesti munkatársa is. Dorin Suciu marosvásárhelyi tudósítoként 1990. március 19-én és 20-án hamis, uszító jelentéseket közvetített, tőle származott az a „dokumentáció”, amire a román vádak épülnek. Beavatott embere a félretájékoztatásnak. Egy ideig csak a Magyar Televízió operatőre, meg Ábrahám Dezső, a Nemzetközi Transsylvania Alapítvány főtítkára rögzíti filmszalagra az eseményt. Suciu úrnak láthatóan nem fontos az, amit Tőkés László amerikai tárgyalásairól, a Románia számára javasolt legnagyobb vámkedvezményről, az erdélyi magyar-ság követelte belső önrendelkezésről mond.

Pillanatnyi csend. Most áll elő Dorin Suciu, és nyájasan megkérdezi, hogy a püspök úr válaszolna-e egyetlen kérdésére a román nézők számára anyanyelvükön?

– Természetesen – feleli előzékenyen Tőkés László. Mondhatná azt is, hogy ennek a sajtóértekezletnek a nyelve magyar. Vagy válaszolhat esetleg angolul, miként

Washingtonban. Bukarestnek nyilván román nyelvű szöveg kell, Tőkés László románul elmondott szavai közvetlen hatásukkal sokkal jobban ingerelhetik a román tévézőket.

– Igaz-e a Magyar Televízió jelentése az Ön amerikai kijelentéséről, amellyel a boszniai etnikai tisztogatásokat a romániai magyarság helyzetéhez hasonlította?

Újabb csapda. Ha Tőkés László részletesen kifejti nézeteit, mint Washingtonban tette, a bukaresti tévé ott szakítja meg a „túl hosszú” adást, ahol akarja, és azt hozza ki, hogy a magyar tévétudósító hazudott. Tőkés László tómondatokban beszél, a szokásosnál is lassabban. Igen, erről is szólt Washingtonban. És példákat említ a fegyvertelen etnikai tisztogatásra, a magyarok tömeges kiűzésére...

Suciu úr már ki is kapcsolta a felvevőgépet. Neki csak ennyire volt szüksége, a nyilatkozat első mondataira. Másnap este a Román Televízió fő műsoridőben sugározza Tőkés László szavait az etnikai tisztogatásról, amely a magyar lakosság ellen folyik Erdélyben... A „bizonyosfajta” elmarad, lemarad a szövegből... A román rádió óránként ismétli Tőkés László román mondatait. Világpolitikai eseményeknél szokásos így sulykolni be az agyakba a nagy hírt, és sejtetni a következményeit.

A csapdát nem lehetett elkerülni.

4. Előre elkészült a menetrendje annak a támadássorozatnak, ami a tévé és a rádió adásait követte. Esztendők óta gyakorolják Bukarestben. Előbb lapkommentárok jelennek meg, aztán megszólalnak a parlamenti képviselők, a szenátorok, kezdetben a tévében, majd a parlament két házában. Szelíden kezdik, szinte csodálkozva, hogy miként lehet ilyesmit állítani az „eredeti román demokráciáról” – Iliescu államelnök kedvelt jelzői –, mind jobban keményedik a hang, míg végül harsogva követelik a püspök bíróság elé állítását, bebörtönzését, kiutasítását, állampolgársága megvonását, száműzését a szülőföldjéről...

Bibliográfus legyen a talpán, aki képes pontosan összeírni a Tőkés László ellen záporozó vádakat, rágalmakat az utóbbi három esztendőből, vagy éppen ebből az újabb hadjáratból. Talán nem is lenne érdemes. A lapok egymástól veszik az „érveket”, egy-egy saját jelzővel próbálnak eredetieskedni. Ugyanígy nem érdemes figyelni többé a szélsőjobb és a szélsőbal szövegeiből sajátos balkáni stílust és magatartást kotyvasztó Adrian Păunescu és Corneliu Vadim Tudor – egyébként nem tehetségtelen költők – filippikáira. (Elnézést Démoszthenészről a hasonlatért.) Az uszítás a képtelen állításaival és harsogásával önmagát járhatja le Romániában is. Tíz évvel ezelőtt mély riadalmat keltett magyarok körében Ion Lăncrănuş hírhedt pamfletje Erdélyről, pedig az menyinyivel „szelídebb” és „civilizáltabb” volt Păunescu vagy Tudor rémlátomásainál, amelyekkel magyar szabadcsapatot vél felfedezni a Hargita sűrűjében egy pásztortanyán megpihenő kirándulóknak, Magyarország hadüzenetét olvassa ki abból a beadványból, amelyben a negyven évvel ezelőtt Bákó megyéhez erőszakolt Gyimesbükk lakói kérik visszacsatolásukat a völgy másik két gyimesi községéhez és ezzel Hargita megyéhez, hiszen egy patak pallója a választóvonal közöttük. Az erdélyi magyarok immár sajátos immunitással derülnek az efféle bukaresti riadóztatásokon.

Csakhogy Tőkés László ellen nemcsak hordószónokok és zugfirkászok vonultak fel, hanem komolyan veendő pártvezetők, számottevő politikusok, nem is mindig csak a jobboldalról. Már azért is szemügyre kell vennünk a véleményüket, hogy láthassuk: kire és mire számíthatunk? Orvosság lehet a felismerés a magyar áfium, hagyományos és veszedelmes naivságunk ellen.

Az első sajtókommentárok szerzői, de a későbbiek is szinte kivétel nélkül a bukaresti televízió és rádió által közvetített, megcsonkított Tőkés-idézet alapján ítélik meg a legfontosabb bukaresti lapokban, az *Adevărul* (a volt központi pártlap, a *Scînteia* utódja), a *Tineretul Liber* – ez a KISZ napilapjából alakult –, a tárgyilagosabbnak ismert *Evenimentul zilei* vagy az ellenzéki *România Liberă* hasábjain. „Jószándékú ember nem állíthat olyant, hogy ma Romániában etnikai tisztogatás folyik. Úgy vélem, hogy Tőkés úr ezzel a kijelentésével önmagát járhatja le.” – nyilatkozta Sergiu Macarie, a Keresztény és Demokrata Nemzeti Parasztpárt igazgatótanácsának tagja. Eszerint nem *egyfajta*, nem *fegyvertelen*, nem *békés*, hanem pusztán *etnikai tisztogatásról* van szó, ami egészen más, mint amit Tőkés László hangsúlyozott: sajátos, fortélyos nemzeti elnyomással és kiüzetéssel van dolgunk. Hasonló vélemény a „félreértett” kijelentésről Eugen Şerbănescu tollából: „Nem hihetjük, hogy László úr, az RMDSZ tiszteletbeli elnöke, Isten igéjének hirdetője és kifinomult értelmiségi nem tudja, hogy mit beszél. Logikusan gondolkodva tehát úgy hisszük, hogy a »szerencsétlen« szavakat szándékosan ejtette ki. Miért? Kinek segít velük? A magyar kisebbségnek? Semmi esetre sem. Összességében a román népnek? Még annyira sem. S akkor? Fel akar éleszteni vagy ki akar találni (nem létező) aggodalmakat?” *László úr* – érdemes kissé elidőznünk ennél a stílusfordulatnál. Nem *Tőkés úr*, így menne, nem *Tőkés László*, hanem csupán a püspök keresztneve, megtoldva az úrral: ebben maró gúny van, hogy ez a barbár ázsiai nép, mármint mi, magyarok, minden „művelt” európai néppel, és persze, a románokkal szemben a vezetéknev után használjuk a keresztnevünket. Ehhez hallani kellene a hangszlyt is, ami máig a fülemben cseng bukaresti éveim óta, ha *legyörgyöztek*, mert nem tudhattam, hogy mennyi ebben a gúny, a fölényeskedés, és akár csak ennyiben megnyilatkozó másság ingerült elutasítása. De ha én az illetőt – kisebb vagy nagyobb főnököt – *Vasilénak* vagy *Stefannak* szólítottam, vezetékneve nélkül, halálosan megsértődött, mert egyértelműen gúnyolódást érzett bele. De hát mi ez a lebecsülésnek, a pimaszkodásnak olyan skálájához képest, amelyen méltán háborodott fel a türelmes püspök, s nem is annyira személyét, mint egyházi tisztét védelmezve nyilatkozta 1993. március 31-én Nagyváradon: „És vajon elképzelhető-e, hogy egy *ortodox püspök öszentiségét* valaha is – az ország nyilvánossága előtt – olyan minősíthetetlen szavakkal és gyalázzal illessék, mint ahogy ezt tették a kisebbségi református, magyar püspökkel – velem – az ország legfőbb törvényhozó testületében?”

Még egy elszólás Şerbănescu úrtól: Tőkés László helyzetértékelése – mondja – kárára van „összességében a román népnek.” Ha az ország lakóinak összességét emlegeti, hagyján, de itt az a román tudatokba bevitt téveszme munkál, hogy az erdélyi magyarok „a román nép szerves részét” képezik, vagy ahogyan Ceauşescu diktatúrájának utolsó időszakában nevezték minket: *magyar nemzetiségű románok* vagyunk. Ez a balítélet továbbra is felbukkan, rejtetten vagy egészen nyíltan a mai román politikai gondolkodásban.

Csonka idézetet használt Iulian Costandache is, aki úgy próbálta „ellensúlyozni” Tőkés László megállapításait, hogy cinikusan „megtetézte”, ilyképpen remélve semlegesíteni őket. „Sajnos, Tőkés László a szónak nem vallásos, hanem nacionalista politikai értelmében protestáns. Úgy tűnik, most nem az isteni kegyelem, hanem az ördög keze munkált... Azok a fogalmak, hogy etnikai *tisztogatás* és a magyarság megfélemlítése, mintha az apartheid archívumaiból kerültek volna elő, a marosvásárhelyi *pogrom* pedig a Ku-Klux-Klan akcióihoz hasonlatos.”

Kétféle módja lehet az eljelentéktelenítésnek: a képtelenségig való fokozás vagy a fölünyes gúnyolódás. Ion Mînzatu úr, a Republikánus Párt elnöke utóbbira ösztökéli olvasóit: „Románia és a román nép nem fél az ilyen diverzióktól, hanem mosolyogva és megvetéssel utasítja vissza őket.” Ion Cristoiu, a mai román újságírás „fenegyereke”, akinek politikai botrányokra szakosodott bulvárlapja, az *Evenimentul zilei* rövid hónapok alatt a legnagyobb példányszámú román napilappá vált, gyakorolja is a gyilkolásra szánt humorizálást: „Tőkés úrnak már elment a híre, hogy olykor – véleményem szerint nem egészen véletlenül – visszhangos furcsaságokat állít. Akárcsak Gheorghe Funar, Tőkés László is szükségét érzi olykor, hogy egy gesztusával vagy egy megdöbentő nyilatkozatával nagy morajlást keltsen. A román honatyák reagálása meglepő. Tegnap délután értékes időt és tengernyi energiát fecséretek el azzal, hogy cáfolják Tőkés lelkipásztort. Az lett volna a természetes, ha a román honatyák egy mosollyal siklanak el az RMDSZ tiszteletbeli elnökének újabb csodabogarai fölött.”

Milliók sorsa – csodabogár?

A román honatyák, politikusok, újságírók többsége nem annyira élcelődött Tőkés László számukra valóban mehökkentő megállapításain, hanem bőszen igyekeztek „cáfolni”. Igyekezetükben gyakran az a politikai felfogás érhető tetten, ami 1918 óta jellemzi a román kisebbségi politikát: bárminő jog feltételeként a lojalitás előzetes kinyilatkoztatását követeli meg. „Mi békés együttélésre törekszünk az összes nemzetiségekkel, de lojalitást várunk el tőlük. Jogokról csak ez után beszélhetünk” – szabja meg a hagyományos sorrendet Ioan Solcanu, a Nemzeti Megmentés Demokratikus Frontjának alelnöke. Iliescu pártjának vezető személyisége abba a zsákutcába szeretné visszaterelni a romániai magyarságot, ahová Trianon után annyiszor kényszerítették. Minden esetben, ha az erdélyi magyarság politikai képviselője – önkéntes gesztusként vagy kényszerből – megelőlegezte a bizalmat Bukarestnek, hamarosan nem a nemzetiségi jogok kiteljesedése, hanem azok elsorvasztása következett. Az erdélyi magyar politikai és közélet 1918 és 1940 közötti történetének kiváló értelmezője, Mikó Imre *Huszonkét év* című könyvében meggyőző példákat találhatunk ezekre a becsapásokra. Erkölcsei alapon pálcát sem törhetünk a román magatartás fölött, hiszen a politika köre, sajnos, jóval szélesebb az erkölcsénél, és a román szöszegéseket a mi magyar naivságunk, ámulásaink készítették elő, könnyítették meg. Így történt ez a Groza-kormány első időszakában is, amikor a feltétlen bizalom alapján a Magyar Népi Szövetség jó néhány kitöltetlen váltót írt alá a „magyarbarát”, örökké mosolygó miniszterelnöknek és a Vasile Luca-szerű renegát pártvezéreknek, ezeket a váltókat aztán csak az erdélyi magyarság önállóságának teljes elvesztésével, művelődési, oktatási intézményeinek, jogvédelmének leépülésével lehetett kiegyenlíteni.

Jött a nyílt diktatúra, mikor már nem volt többé tét, érték az erdélyi magyarság jószántából adott vagy kicsikart lojalitása, elegendő volt kinevezett díszmagyarok mások által írt, Bukarestben fogalmazott beszédeinek elmondása. Akkor már Budapesttől követelték meg, hogy a Nagy-Románia, illetve a Trianon iránti magyar lojalitást újra meg újra kinyilatkoztassa. Vétkes volt-e Kádár János, terheli-e tájékozatlanság bűne (a nemzet sorsát irányítók számára ez a főbűnök egyike), amiért 1958-ban Marosvásárhelyen arról beszélt, hogy szóba se jöhet Magyarország bármilyen követelése Romániával szemben, hiszen van nekünk elég földünk odahaza, csak azt műveljük meg becsülettel? Talán már aznap életbe lépett a jóval előbb elkészített bukaresti forgatókönyv, amely megszabta, hogy renegát vagy éppen túlbuzgó erdélyi magyarok elvszerűségeiből vagy kényszerből fakadó közreműködésével miként kell felszámolni

a Bolyai Tudományegyetemet, a megmaradt magyar középiskolákat, a magyar nacionalizmus elleni harc ürügyén betiltani Erdélyben a magyar történelmet, bebörtönözni magyarok ezreit, emlékét is kitörölni Bethlen Gábor hajdani *türelmes országának*. Most az új hatalom sokkal türelmetlenebb Ceaușescu rendszerénél is. Meg sem várja a magyar lojalitás „felajánlását”, anélkül is elég erősnek érzi magát: „Tőkés László, ez a református pópa, ahányszor külföldre szabadul, ökumenikus mosolyával, arcpirulás nélkül a legnagyobb képtelenségeket mondja. Az lenne a magyarok asszimilációjának egyik módszere, hogy befogadjuk ezt az etnikai alakulatot a parlamentbe, mikor nincs egyéb politikai eszméje, mint a Romániától való elszakadás, úgy táncolni, ahogy Budapest vagy az *anyaország* – ahogyan Magyarországot nevezik – fűtyülni... Ebben a parlamentben, ahol asszimilálni igyekszünk őket, különféle abszurd igényekkel bombáznak bennünket: etnikai örendelkezés, miniparlament, a magyar nyelv hivatalossá tétele egyes megyékben. Nem csodálkozunk, ha holnap etnikai pótlékot kérnének a költségvetésből az asszimilálás ellen.” (Oprea Georgescu: *Az ördög tanítványa vagy egy pópa bukása. Curierul Național*, 1993. március 3.)

Megfigyelhető volt, miként élesedett a hang, a gúnytól a hazugság vádja, majd a felelősségrevonás követelése felé. „Tőkés püspök hazudik – így Rodica Chelaru a *Meridian* című, magyar ügyekben igen jól tájékozódott és következetesen nacionalista bukaresti napilapban, 1993. március 2-án. – Miért? Egyszerű: Románia a jugoszláv válság miatt rendkívül feszült pillanatokat él meg, ő pedig kihasználja az alkalmat, hogy szítsa a tüzet.” A szerző megkérdezi cikkében a román főügyészséget, hogy nem kellene-e hivatalból vádat emelnie Tőkés László ellen? Bátorítja az ügyészséget, ne tartson attól, hogy „megszegi a véleményszabadság alapvető jogát, az emberi jogokat”, hiszen – Rodica Chelaru szerint – ezt a „szegregációt” az amerikai kormány sem tűrné el.

Ez lenne hát az a türelmi határ, amit Tőkés László ismételten megszegett? Az újságíró tanácsát azon nyomban meg is fogadta a Vatra Românească politikai alakzata, a Románok Nemzeti Egységpártja. Április végén kelt sajtótudósítás szerint, a párt elkészítette az ügyiratokat Tőkés László törvény elé állításához. Románellenességgel, az ország lejáratásával vádolják. Ha csakugyan sor kerülne a perre, amit azért nem hiszek, akkor bizonyosan szerepelni fog a vádpontok között az is, hogy Tőkés László magyar fegyveres felkelést szervez Erdélyben. Ide lehet torzítani a püspök clevelandi kijelentését, miszerint a romániai etnikai konfliktus más jellegű, mint a boszniai, egyebek között abban is különbözik, hogy nem fegyveres összecsapások jellemzik, hiszen a romániai magyarok nem is rendelkeznek fegyverekkel. Tőkés László ezt azért fűzte hozzá, hogy az erdélyi etnikai tisztogatást megkülönböztesse a jugoszláviai módszerektől. Kinek állt érdekében, hogy ezt az enyhítő kitélt hadüzenetnek fogja fel, és magyar katonai veszéllyel riogassa a románságot? Az Iliescu elnökhöz közelálló bukaresti *Dimineața* március 26-án ezzel a címmel közölte egyik cikkét: *Tőkés László fegyvereket kér az erdélyi magyarság számára*. A brassói *Gazeta de Transilvania* – ez az 1838-ban alapított, legrégebb erdélyi román lap, amelyik a diktatúra bukása után kapta vissza régi nevét, s amelyik annak idején, 1848/49-ben magyarbarátságáról volt ismeretes – szintén ezt a képtelenséget hirdette címében: *Tőkés László fegyvereket kér*. A bukaresti televízió pedig kellő „illusztrációt” szolgáltatott a rágalmakhoz. Terepszínű ruhába bújtatott, „militarizált” bemondók napokon át uszítottak a „felkelést érlelő” székelyek ellen, fejszéket, ásókat, késeket mutattak be a képernyőn, úgymond, a magyarok ezekkel „gyilkolják” a székelyföldi románokat.

Ebben a kórusban, a hatalom, a kormányzat oldaláról szinte egyetlen okosabban érvelő hang az Adrian Năstase volt külügyminiszteré, jelenlegi parlamenti elnöké. Persze, ő is sajátos szemszögből tekinti az egész kérdést, magyarázatai nem nélkülözik a valótlanosság elemeit. Szerinte „a diverzió első fázisa” az, amikor a magyarok, elsősorban Tőkés László a romániai magyarság helyzetét az „etnikai tisztogatás” formulájával jellemzik. „Ezt az Egyesült Államokban röpitik fel, ugyanis az amerikai társadalom rendkívül érzékeny az ilyen hasonlatokra. „Második fázis, Năstase elemzése szerint: az RMDSZ kijelenti, hogy nem tartja szerencsésnek ezt a megfogalmazást. Harmadik lépés: kitalálják a „békés etnikai tisztogatás” fogalmát. Negyedik: „ugyancsak Washingtonban a magyar kormány képviselője a *hangfogós etnikai tisztogatás* kifejezést használja a romániai magyar nemzetiség helyzetének jellemzésére. „Majd ötödik fázisként, a magyar propaganda a volt Jugoszlávia és Románia helyzetének hamis analógiáját viszi be a nemzetközi sajtóba, aztán fokozatosan eltűnnek a *békés és a hangfogós* jelzők. „A klisé pedig rögzítődik. Románia = etnikai tisztogatás.”

Ez a Năstase-féle feltételezés persze semmivel nem igazolható. Tőkés László *bizonyosfajta* vagy *egyféle* etnikai tisztogatást emlegetett, erre a formulára mindig nagyon vigyázott, és éppen a román propaganda sikkasztotta el a megszorító jelzőket, hogy jobban ingerelhesse a román közvéleményt. Csúsztatás Adrian Năstasénál az is, hogy a Romániai Magyar Demokrata Szövetség Tőkés Lászlót kívánta mentetgetni azzal, hogy nem tartotta „szerencsésnek” a megfogalmazását. Beigazolódott, hogy egynemely RMDSZ-vezető egyáltalán nem a püspök védelmében „határolódott el” Tőkés László helyzetfelmérésétől. Adrian Năstasénak azonban szüksége van a vádaskodás kiterjesztésére az RMDSZ egész vezetőségére, és ha lehet, a tagságára is, hogy ismételten megkérdőjelezhesse a Romániai Magyar Demokrata Szövetségnek, mint politikai pártnak a létjogosultságát. (*Cronica Română*, 1993. április 7.) Năstase szerint a nem elvi, politikai, hanem etnikai egységre épülő RMDSZ egyenesen sérti „a pluralizmus elvét a román társadalomban”, pedig ezt az elvet a román alkotmány 8. szakasza „az alkotmányos demokrácia biztosítékaként” határozza meg.

Milyen egyszerű az egész: ha az RMDSZ tiszteletbeli elnöke véleményt merészel nyilvánítani a romániai magyarság hetvenöt esztendő óta elnyomatásáról, vagyis megsérti az önfeladó gyávaság vagy a kényszerű hallgatás határát, akkor nem a sérelmeket kell orvosolni, nem leülni kell a tárgyalóasztalhoz, hanem be kell tiltani a Romániai Magyar Demokrata Szövetséget. Ezt pedig nem kisebb közjogi méltóság követeli, mint a román parlament elnöke.

5. Tekintsünk át a déli határon, Erdélyből nézve délnyugatra, ahonnan a fogalom a világba indult: Szerbia, Bosznia, illetve a hozzánk földrajzilag is közelebb álló Vajdaság, Drávaszög. Az etnikai tisztogatás ott nem is annyira fogalom, mint nyers terror, otthontalanság, menekülés, anyagi javak és emberi életek számlálatlan pusztulása. Ott a Tőkés László által mindig is használt megszorító, enyhítő jelzők helyén csakugyan fegyverek állnak, nyílt erőszak, modern népvándorlás és ezt fedező, sajátosan hamis „humánus” érvek, ez utóbbiak nyilván a szerb nacionalizmus szóhasználatában.

Tájékozódási forrásom csupán az Újvidéken megjelenő *Magyar Szó*, amelyik az utóbbi években a vajdasági magyar önvédelem, az önkormányzati törekvések hatékony fóruma lett. Ezért is került több ízben a megszűnés szélére, a szerb nacionalizmus és a vajdasági magyar renegátok állandó kereszttüzebe. Alapítása óta asszimiláns irányvonalát a lap a vajdasági magyar tömegek feleszmélésére változtatta meg, maga is serkentve a lelki, tudati önmagunkra találás viszonylag gyors – az erdélyinél sokkal gyorsabb – folyamatát.

Vajdaságban, a Drávaszögben a Trianon óta tartó nemzeti elnyomatást a jugoszláviai polgárháború fegyverei változtatták véres etnikai tisztogatássá. A Délvidéken nemcsak magyarok élnek kisebbségi sorsban, ez a táj a Kárpát-medence talán legtar-
kább nemzetiségi vidéke. Így aztán a szerbiai etnikai tisztogatások áldozataivá válnak, kiűzetnek szülőföldjükről, vagy házaikba kénytelenek kiűzötteket befogadni horvá-
tok, magyarok, ruténok, románok, szlovákok. Az etnikai tisztogatások igazán drámai
és talán jövételhetetlen mozzanatai nemzetiségi – főleg magyar – telephelyek szétrom-
bolása ágyúkkal, gépfegyverrel és megszállással. Kórogy és Szentlászló majdnem egész
magyar népességének el kellett hagynia szerémségi szülőhelyét, ahol legrégebb a ma-
gyar nyelvállapot, másutt eltűnt szavak, nyelvjárási sajátosságok őrződtek meg, akár-
csak a magyar nyelvterület keleti szegélyén, a moldvai csángó magyarok körében.
Házakkal, templomokkal együtt a magyar nyelv évszázadait rombolta szét a belső há-
ború kéméletlensége.

Harc tér a Szerémség, a Drávaszög, Horvátország, Bosznia, de a háború épp-
így pusztítja a csatáktól eddig megkímélt Vajdaság hagyományos életét, feldúlja etnikai
viszonyait, erőszakkal megváltoztatja a népesség arányait. Egy horvátlakta kistáj kínál-
kozik példának erre, Herkóca, amelyről a *Magyar Szó* 1992. szeptember 3-i számában
olvashatunk, a *Vreme* újra közölt írásában. A vajdasági autonómia felszámolását kö-
vette a menekültek áradatának bezúdulása a tartományba. „A vizályt többé nem le-
hetett elnapolni, amikor a Vajdaságot az utóbbi egy évben elárasztotta a menekültek
hulláma. Ezek az emberek, akik elveszítették otthonaikat Nyugat-Szlavóniában (meg
Vukováron) és Horvátország-szerzte, akik a háború dúlta Bosznia-Hercegovinából
szöktek el, zömmel Bácska és Szerémség déli részeiben kaptak elhelyezést, ahol a szerb
többség vitathatatlan, és ahol a kisebbségek valóban kisebbségek, ami objektíve gyors-
san »eltüntetheti«
őket. Egyelőre senki sem tudja, hogy tulajdonképpen ki irányította
az »elhelyezés geográfiáját«, de egyes adatok szemet szúrhatnak. Ha Rumán helyőzben
11 118 menekült van, ez annyit tesz, mintha Belgrádban 800 000 embert telepítettek
volna el. »Ha nem is tudni, személy szerint ki irányította a »telepítéseket«, a *Vreme*
cikke sejteti, hogy miért irányították éppen horvátlakta vidékre a tízezernyi menekült
szerbet. Herkóca, a szerb telepítések egyik célpontja, hamarosan riasztó példája lett
a fellángoló nemzetiségi ellentéteknek.

Még nagyobb arányokat öltött a szerbek letelepítése Bácska és Bánát erőteljesen
magyar nemzetiségi tájain. A *Magyar Szó* szerint (1992. augusztus 29.) Magyarcsernye
2346 főnyi lakosságából eddig 2022 volt a magyarok lélekszáma. Ide 2305 szerb mene-
kültet irányítottak, többet, mint ahány őslakos magyar élt a községben. Topolyán az
összlakosság 16 681 fő volt, közülük 11 261 a magyar. A szerb menekültek száma: 2398.
Kishegyes szinte teljesen magyar volt, 5372-en az 5800-ból. Ebbe a községbe 1745 szerb
telepest irányítottak. Zenta népességi arányainak változása: 1992-ig a 18 863 főnyi ös-
slakoságból 18 053 volt a magyar nemzetiségű, tehát a szerbek és más nemzetiségűek
aránya alig 4 és fél százalék. Zentának 2800 szerb telepest osztottak ki. Ada, Csóka,
Kanizsa, Kikinda, Kula, Becse, Szenttamás, Temerin, Verbász, történelemben vissz-
hangzó nevek; a népességi viszonyokat mindegyikben jobban megváltoztatta a felülről
irányított, tervszerű etnikai tisztogatás, mint a török elől menekülő szerbek hajdani
áradata, amely délről északra haladva, szétterült a Duna–Tisza síkságán.

Előfordult, hogy egyik kormányhatóság igyekezett megakadályozni a másik
kormányhatóság által elrendelt etnikai tisztogatást. Milan Panics kormányfő 1992. au-
gusztus 30-án meggátolta 500 ruszin és ukrán kitelepítését a boszniai-hercegovinai

Kozarac faluból. Még jelentősebb, hogy a miniszterelnök kijelentette: kormánya szavakkal és tettekkel ellenzi „az etnikai tisztogatás szörnyű gyakorlatát, és Londonban kötelezettséget vállalt, hogy az ilyen tetteket megakadályozza”. A ruszinok és ukránok kilakoltatásához nem is akartak fegyvert használni, Panics kormányfő mégis őszintén, nyíltan „etnikai tisztogatásnak” nevezte a Kozaracban megelőzött, másutt azonban akadálytalan eljárást, és „szörnyű gyakorlatnak” minősítette. Panics azonban már nem kormányfő, a szelíd kaliforniai patikus békésebb megoldásait elsöpörte a fegyveres erőszak...

Legjobban megszenvedti a szerb betelepítések kényszerű formáját öltő etnikai tisztogatást az észak-bácskai magyarság. A nemzeti felelősség jegyében létrejött Vajdasági Magyar Demokratikus Közösség újabb meg újabb tiltakozást jelent be odahaza és nyugati tájakon. A VMDK azonnal felemelte szavát – 1992. augusztus 28-i ülésén – mikor a szerbiai menekültügyi kormánybizottság nagyszámú Boszniából távozó szerb letelepítését rendelte el a Vajdaság magyarlakta községeiben. „A VMDK vezetősége jogosnak és indokoltnak tartja a magyarság részéről a szerb kormány szándékával kapcsolatos félelmet és ellenérzéseket, hiszen a rendelet Bácska és Bánát magyar és más nemzetiségek lakta községeit sújtja elsősorban, e területek etnikai összetételének erőszakos megváltoztatását tűzte ki célul. Felháborítónak tartjuk és visszautasítjuk azt a kétszínű politikát, amely a legszentebb emberi érzések, a humanitás és a szolidaritás leple alatt alantas célokra kívánja felhasználni a jobb sorsra érdemes menekülteket. A vajdasági magyarság az elmúlt időszakban számos tanújelet adta áldozatvállalásának, zokszó nélkül viselve az általa kezdetől fogva értelmetlennek és céltalannak tartott háború terheit és megpróbáltatásait, osztozva azok sorsában, akiket akarattuk ellenére ebbe a szakadékbba belerántottak. A rendelet arcátlan módon a terhek »közös elosztására« való hivatkozással még nagyobb romlásba igyekszik taszítani a háború terheit eddig is aránytalanul viselő lakosságot. Hiszen Szerbia az erőszakos központosítással rég megszüntette a községek gazdasági önállóságát, kifosztotta és elszegényítette ezt a térséget, a betelepítés költségeit most mégis azok nyakába varrná, akiket kiforgatni készül otthonaikból és megmaradt javaikból.”

Figyelnünk kell a Kárpát-medence magyar kisebbségi világában szokatlanul kemény hangra és nyíltságra. A vajdasági magyarok érzik legjobban, hogy a boszniai, hercegovinai, részint horvátországi szerb elvándoroltatottak befogadása, ellátása, eltartása milyen nagy mértékben vág le mind nagyobb karéjokat jogaik kenyereiből. A szabadkai gimnáziumban a szerb és a magyar osztályok száma negyven éven át szinte mindig fele-fele arányban oszlott meg. Az 1992/93-as tanévben azonban három magyar és hét szerb osztály indult. Belejátszott ebbe a szerb menekült diákok jelentkezése. A szabadkai körzeti VMDK-elnökség hangsúlyozza, hogy természetesnek tartja a menekült szerbek támogatását az iskoláztatás terén is, de ez nem mehet a magyar oktatás rovására. (*Magyar Szó*, 1992. szeptember 3.) A magyar lakosságot teljesen kimeríti a menekültek eltartásának terhe. Óbecsén, ahol a polgárháború előtt a lakosságnak több mint a fele magyar volt – 26 635 főből 13 597 – a majdnem 3000 szerb betelepített ellátásának gondját a magyarok is vállalták, amíg bírták. Fél évig, egy évig. Az óbecsei vállalatok jó részében azonban azóta leállt a termelés, mind több magyar küzd megélhetési gondokkal. A Vöröskereszt helyi titkára panaszkodik, hogy az eddigi vendéglátók mentesítésüket kérik. De mi lesz a menekültekkel? Mindenképpen növekszik a feszültség az őslakosok és a betelepítettek között. (*Magyar Szó*, 1992. szeptember 2.) Nagy gond az is, hogy a letelepítettek kellő szakképzettség, termelői kultúra híján fel-

bomlasztják az addigi ipari civilizációt, a helybeliek közül nagyon sokan válnak munkanélkülivé, a helységek infrastruktúrája pedig a túlterhelés miatt – fejlesztés nélkül – egyszerre elégtelenné lett. A szabadkai VMDK ezekre hivatkozva utasította el a szerb kormány telepítési terveit. (*Magyar Szó*, 1992. szeptember 3.)

Szerbia kormánya, illetve az újvidéki Tartományi Tájékoztatói Titkárság, jó balkáni szokás szerint, egyszerűen cáfol: „A Szerémségben nem volt etnikai tisztogatás”. (*Magyar Szó*, 1992. október 8.) A boszniai szerbek világszerte megismert vezetője, Radovan Karadzics cinikusabb: a nyugati vádakkal ellentétben, szerinte nem hajtottak végre semmiféle etnikai tisztogatást. „Mi csupán elengedtük azokat, akik szabad akaratukból távozni kívántak” – nyilatkozta az *Asahi Simbun* tokiói újságnak. (1992. október 6.) Egyébként a hosszú háború szerinte annyira megrontotta a népek kapcsolatát, hogy „gyakorlatilag lehetetlenné vált a további együttélés.” De az áttelepítések ugyanígy elmérgesítik a hangulatot. A Vajdasági Magyarok Demokratikus Közösségének 1992. augusztus 28-i közleménye szomorú képet fest, mivel „azokon a területeken, ahol szerbek, horvátok, magyarok, muzulmánok stb. korábban békésen éltek egymás mellett, ezek az állapotok a menekültek tömeges érkezésével megszűnnek, *etnikai tisztogatással járul a helyzet.*”

Ezek a fokozódó feszültségek, amelyeknek oldódását egyelőre sejteni sem lehet, nem egyik vagy másik nemzeti közösség, népcsoport „gonoszágából” támadnak. A diktatúrák összeomlása, a nemzeti érdekek felszínre törése, az elfojtott nemzeti tudatok érvényesülése szembeállíthat együttélő népeket, nemzeteket. Trianon nem elmosta, hanem kiélezte a nemzeti ellentéteket Európának ezen a „huzatos” táján. Az elmúlt hetvenöt év csak elfödött, de nem csillapított igazán. Az etnikai tisztogatások a megoldatlan ellentétek szörnyűséges kifakadásai. Mint letakart és a kötés alatt elűzködő sebek.

Maradjunk még a Vajdaságban. A szerbek azt mondják, hogy nekik is joguk van az önrendelkezésre, akár a Szerb Köztársaságban, akár Horvátországban vagy Boszniában élnek. Nem akarnak többségiből egyszeriben kisebbségivé válni. Szörnyű lelki teher ez, ki tudná, ki érezné át jobban a trianoni magyaroknál? A vajdasági magyarok azt felelhetik erre, hogy miért nekik kell nagyobb áldozatot, több szenvedést vállalniuk a szerb nemzeti célokért, különösen, hogy ezek teljesedése csak tovább fokozza a magyarság elnyomatását? A VMDK nem valaminő hazafiatlanságból lépett fel az erőszakos sorozások ellen, hanem éppen ennek a nemzeti érdekellentétnek az okán. Egyébként is, viszonylag jóval nagyobb számban sorozzák be és hívják be a magyar tartalékosokat, többen esnek el a harcokban, mint a szerbek. Ez is etnikai tisztogatás!

A vajdasági magyar soha nem volt rossz katona. Harci hagyományaik visszanyúlhatnak a török elleni végvári csaták idejébe, a Rákóczi-szabadságharc korába. Akkor egy zászló alatt küzdöttek szerb szomszédaikkal. Az 1848/49-es szabadságharcban nem egy szerb Kossuth ellen lépett fel, Damjanich azonban a magyar szabadságért verekedett és halt mártírhálát. Az első világháborúban a bácskai, bánáti magyar azt hihette, hogy „kutya Szerbia” jogos megbüntetéséért áldozza fel az életét. A második világháborúban honvéd egyenruhát viselt, abban a tudatban, hogy a hazáját védelmezi, míg a túlsó oldalon álló magyarok, a Petőfi magyar partizánbrigád katonái az internacionalizmusban hittek ugyanígy. Számukra külön dráma lehetett, hogy 1944 őszén ezek az internacionalisták, Tito emberei negyvenezer délvidéki ártatlan magyart gyilkoltak le, eszme és nemzeti bosszú egymást tápláló gyűlöletében.

Miért és kiért harcol most a szerb egyenruhába bújtatott vajdasági magyar katonafiú? Úgy is mondhatnám, hogy az etnikai tisztogatás katonájaként. Miként 1933-ban – többször megírtam, de tovább fáj, nem írtam ki eléggé magamból – Bukarestben szolgáló magyar fiúk, román egyenruhás csendőr kiskatonák nyitottak tüzet, román tisztjeik parancsára, a sztrájkoló román vasutasokra. Van-e kíméletlenebb sors a kisebbségi kiszolgáltatottságnál?